

Nieuwsbrief
Jaargang
13
Nummer
40
Juni 2021

NIEUWSBRIEF JOE ENGLISH, KUNSTSCHILDER

Beste kunstvriend,

Toen Karel Goedemé 50 jaar werd huldigde journalist-componist René Vermandere zijn vriend in 1893 met een *"Gelegenheidslied - voor bewezen diensten aan goede werken"*. Dankzij dit lied kunnen wij u laten kennis maken met de Antwerpse schoonvader van Joe English. Tevens willen wij met onze veertigste (!) Nieuwsbrief postuum hulde brengen aan een verdienstelijke Vader en Grootvader. Tijdens en na WO I was hij een rots in de branding voor zijn dochter Elisa en haar twee kinderen, Lieve en Raf. Het is de start van een reeks bijdragen die wij aan elkaar schakelen tot het levensverhaal van Elisa Goedemé.

Gescheiden van zijn vrouw en kinderen wilde Joe in het rampzalige oorlogsjaar 1917 terug naar Brugge. Een handgeschreven getuigenis van Samuël De Vriendt toont ons hoe heftig dit verlangen was. Door de vruchtbare samenwerking met het familiearchief De Vriendt kunnen wij de reeks *"herinneringen van Sam aan Joe"* verderzetten in deze dertiende jaargang.

Wij wensen u alvast een zonnige Vlaamse Feestdag en een corona-vrije vakantieperiode toe met familie en vrienden. Veel leesgenot en maak kennis met enkele reacties van onze kunstvrienden.

Piet De Baere & Co English

Colofon
Verantwoordelijke uitgever:
Joe English, Kunstschilder vzw
Vuldersreitje 2 - 8000 Brugge
www.joe-english-kunstschilder.be
e-mail: co.english2@gmail.com
BE03 1210 4055 6384

In dit nummer

Beste Kunstvriend p.1
Herinneringen van Samuël De Vriendt aan Joe English (deel 3) p.2
Het levensverhaal van Elisa Goedemé, (deel 1) p.4
Vrienden van vzw Joe English p.7

Herinneringen van Samuël De Vriendt aan Joe English (deel 3)

Brugge zien in de lente van 1917

Samuël De Vriendt, *Uitkijkpost Ramskapelle*,
foto 10 x 15cm, 1917

"Na maanden en maanden afbeulend piottenleven, was ik nu artillerie-wachtmeester en waarnemer. Op dienst in wat overbleef van één van die prachtige Vlaanderense burcht-boerderijen, niet ver van de vuurlijn. De weg en de post, vier uren van Veurne gelegen, waren niet altijd zeer veilig en het gaan en keren gebeurde liefst 's nachts.

In de streek van Veurne Ambacht was het weer dikwijls te slecht om er een hond door te jagen. Arm aan arm, stap voor stap tegen storm en regen geraakten we eindelijk na twee dikke uren gaans ter bestemming. Door de kameraden werd de vermoeide Joe die het gaan niet meer gewend was hartelijk ontvangen. En daar 's nachts het vuur aanmaken niet zonder gevaar was omdat het ons zou verraden, werd Joe verwarmd en gedroogd. ***Toen ik van mijn wacht weer naar beneden kwam****, hadden de goede jongens met moederlijke zorg Joe in het warmste hoekje te slapen gelegd.*

's Morgens toen hij wakker werd had de storm de lucht schoongeveegd. Zijn eerste vraag was: ***"Zeg me nu eens Sam, hoe ver kunnen we nu werkelijk zien van op de fameuze uitkijkpost? Zou je de torens van Brugge kunnen zien?"*** *Dat was nu eigentlijk de reden en geen andere, waarom hij die zware en vermoeiende tocht had willen afleggen.*

Ik had dikwijls met de kijker naar onze torens uitgezien. De gele toren van Gistel zag ik dagelijks. Met zeer goed zicht dacht ik ook Oostende te zien. Maar Brugge daar had ik ook wel naar gezocht. "Straks zullen we gaan zien Joe. Misschien vindt u de torens van Brugge beter dan ik". Enkele uren later toen ik weer op post moest nam ik Joe die zijn ongeduld moeilijk kon bedwingen met me mee. Ik verstond zo goed wat het voor hem zou betekenen moest ik hem, al was het maar de illusie kunnen geven de torens van Brugge te hebben gezien. Het was rustig en goed zicht. Joe zat op het bankske en met de kijker probeerde hij wegwijs te worden. Ik heb hem enkele richtpunten gegeven. Na met de grootste zorg de horizon te hebben onderzocht riep hij: ***"Daar is het, Ik zie Brugge!"*** *ik wist maar al te goed dat het negen op de tien een illusie was. Want sedert lang had ik, die het front kende, die torens gezocht en toch nooit kunnen vinden. Er was niet aan te doen. Onze Joe nam zijn droom voor werkelijkheid. Hij zag de torens van Brugge.* ***"Kijk eens zelf Sam. Hoe is het mogelijk. U hebt toch goede ogen?"*** *In de verre mistige achtergrond was er wel iets te zien die met goede wil die torens konden zijn. Maar ik wist zeer goed dat het dat niet kon zijn. Ik zelf had meer dan eens ondervonden dat het schijn was. Maar ja, Joe was gelukkig, waarom moest ik hem ontgoochelen… "Misschien wel Joe, zei ik, zou het dat kunnen zijn. Kijk nog eens goed". Met heel zijn hart bleef hij kijken, en nog kijken. "****Hoe is het mogelijk dat daar Brugge ligt, zei hij, dat ze daar zijn… en niet ver vandaar wonen mijn lievelingen."***

Ik liet de overgelukkige vriend in zijn schone illusies. Joe was nu kalm en rustig geworden "het beloofde land had hij gezien". Hij leefde nu meer dan ooit mee met hen die voor hem het dierbaarste waren op aarde. Dank aan het slecht weer was het front tamelijk rustig. Drie gelukkige dagen bleven we samen en afgezonderd van de beschaafde (!) wereld. Met primitief materiaal schilderde ik zijn portret. ***"Joe met de stenen pijp". "Vader De Vriendt zou dat goed vinden"*** *zei Joe. Toen hij met nieuwe moed in Veurne terug was, begon hij op een stuk gewoon bruin inpakpapier onmiddellijk de aanzet, van wat zou worden het sublieme kunstwerk dat hij later met liefde zou noemen* ***"mijn OLVrouwke van den IJzer".***

Samuël De Vriendt, *Joe*,
olieverf op doek, 34 x 47cm, 1917

Historische context:

Tijdens WO I waren Joe English en Samuël De Vriendt gelegerd achter het IJzerfront in Vrij België. Joe werkte in het College te Veurne en was afgescheiden van zijn vrouw en twee kinderen die in het Marine-gebied te Brugge woonden.

Joe English, zelfportret, febr. 1917, aan de tekentafel in het Noordhof, aquarel, 18 x 23,5 cm,

Samuël De Vriendt was begin 1917 als artillerie-waarnemer gelegerd in het 'Noordhof' te Ramskapelle bij Nieuwpoort, daar ging Joe hem regelmatig bezoeken. Naast het kijken naar Brugge en het tekenen en schilderen, was één van hun gespreksonderwerpen de aanvraag die beiden zouden richten tot de legeroverheid. Zij wilden graag toetreden tot de "Section artistique", de "Artistieke en documentaire afdeling van het Belgisch leger". Joe werd van af oktober 1917 aangesteld, Samuël jammer genoeg niet (zie Nieuwsbrief nr.23). Terwijl Sam het portret van Joe schilderde, aquarelleerde Joe een klein zelfportret. Zittend in een schouwmantel met boven zijn hoofd een grote dode vogel, symbool van het oorlogsgeweld in hun omgeving.

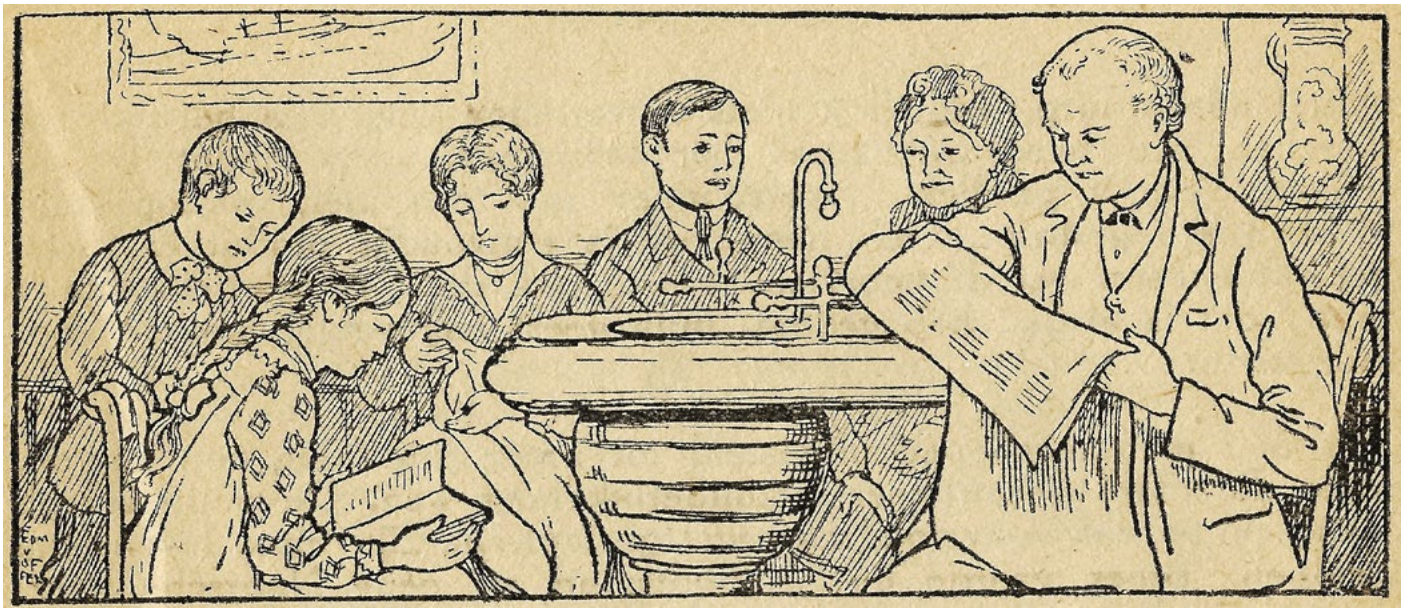
Het portret van Joe met de groene achtergrond kende een grote verspreiding via de jaarkalender "Eigen Volk-Eigen Kunst", 1932, uitgegeven ten voordele van het Bedevaart-comiteit, aan 5 Bfr. De kalender bevatte dertien oorlogstekeningen door Joe English.

P.D.B.

Levensverhaal van Elisa Goedemé (Antwerpen 1876 – Brugge 1926)

Deel 1. Het gezin Goedemé - De Bie

De omgeving waarin men geboren wordt en het gezin waar men in opgroeit in de kinderjaren, hebben een blijvende invloed op de persoonlijke ontwikkeling tot volwassene.

Edm. Van Offel, *"Het gezin Goedemé-De Bie",* in: R. Vermandere, o.c., p.251

Elisabeth Goedemé werd geboren te Antwerpen op 15 mei 1876 in **"de Volksvriend",** op de Vischberg nr.16. Deze straat liep vanaf de Scheldekaai omhoog via de Vismarkt naar de Steenstraat. Gelegen in een Volkse buurt aan de voet van de imposante burcht "het Steen", die het decor vormde voor de verhalen van Hendrik Conscience.

De ouders van Elisa, Karel Goedemé (Rupelmonde 1843 – Oostende 1928) en Maria De Bie (Schilde 1843 – Antwerpen 1901) waren de uitbaters van een Volkstheater, het Café-chantant "De Volksvriend" gelegen aan de toenmalige Vismarkt. In het jaar 1879 werd door het Stadsbestuur van Antwerpen het plan opgevat om in het kader van de havenuitbreiding, de Scheldekaai recht te trekken. Het volledige "Burchtkwartier" werd afgebroken. Vandaag is deze stadswijk volledig verdwenen. Het is een wat steriele vlakte geworden langs de kaai met parkeerplaats voor auto's en enkele zitbanken. Over deze stadsgeschiedenis kan men meer vernemen in: Jan Lampo *"Tussen kaai en Schip, de Antwerpse havenbuurt voor 1885"*, DF, Leuven, 2002.

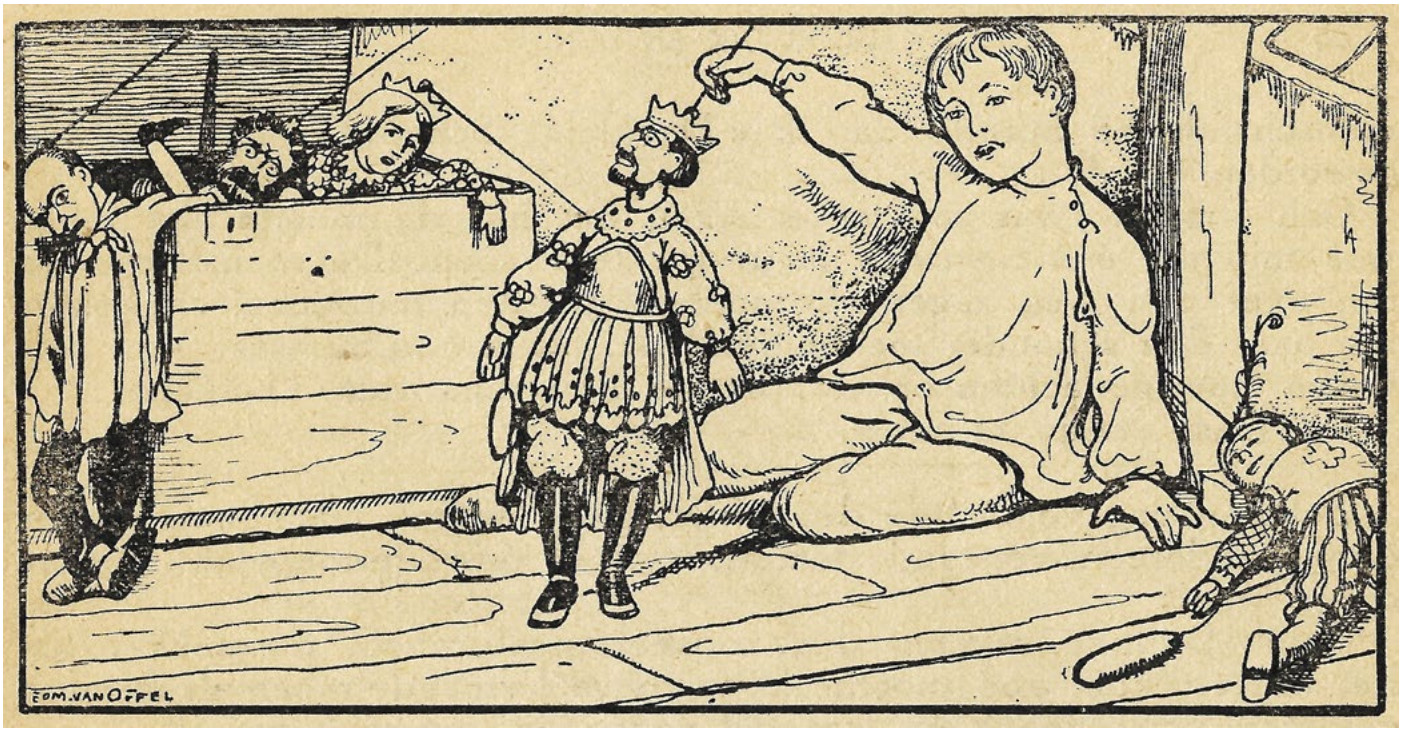

Linnig, *"De Vischberg te Antwerpen",*
in: J. Muls, *Steden*, Uitg. Sint Michiel, Brugge, 1913, p.162

De bewoners van de wijk verhuisden met financiële ondersteuning van het stadsbestuur naar de rand van de stad. Het gezin Goedemé-De Bie verhuisde in 1882 naar een gelijkaardig pand aan de Sint-Jansvliet die toen nog niet gedempt was. In het Sint-Andrieskwartier Hoogstraat, 67, betrokken zij een herberg op de

hoek met de Steenhouwersvest dicht bij de Vrijdagmarkt. Betekende deze nieuwe woonst de verderzetting van toneelopvoeringen en liederavonden die Karel organiseerde? De keuze van de nieuwe woning was waarschijnlijk wel in functie van het volkse karakter van de buurt. Ook omwille van de schoolloopbaan van de vier kinderen. Zes jaar later in 1888 zou het gezin nogmaals verhuizen, naar de Beggaardenstraat nr.6 dicht bij de Katelijnevest. En nog eens drie jaar later in 1891 opnieuw enkele straten verder, maar nu definitief naar de Markgravestraat nr.6, gelegen in de omgeving van de Handelsbeurs en de Sint-Jacobsmarkt.

Over Elisa's moeder Maria De Bie en over haar twee oudere broers kregen wij weinig informatie. Vader Karel en Maria huwden in 1869 en kregen 7 kinderen, waarvan er drie heel jong gestorven zijn. Samen met hun twee zonen Constant (°1866) en Juliaan (°1870) en twee dochters Elisabeth (Lisa°1876) en Hendrika (Jette°1877) woonden en werkten zij binnen de Antwerpse stadskern. Maria zal wel de handen vol gehad hebben met de verhuisperikelen en de opvoeding van vier opgroeiende kinderen, naast de bedrijvigheden van haar ondernemende echtgenoot. Zijn beroep evolueerde in die jaren van uitbater van een Café-chantant waar bij gelegenheid optredens werden georganiseerd voor soms meer dan 200 toeschouwers, naar bierhandelaar *"Facteur in bier",* een eervol beroep in het spoor van zijn vader die jarenlang "facteur" was geweest van brieven en andere postdiensten.

Edm. Van Offel, *"de poesjenellen",* in: R. Vermandere, o.c., p.25

Over de vader van Elisa, die later de schoonvader van Joe English zou worden, kan men zeker een apart levensverhaal schrijven. Er is heel wat bekend over zijn jeugdjaren en uit de tijd als uitbater van *"De Volksvriend"*. Geboren te Rupelmonde als zoon van de postbode vergezelde Karel vaak zijn vader op zijn dagelijkse ronde. Zo leerde hij lezen en schrijven en omgaan met Jan en Alleman. Daar vader Fideel onder het gewicht van zijn overladen schoudertas zijwaarts gebogen liep noemde men hem *"De Scheve"*. Een roepnaam die zijn zoon Karel na een ongeval in zijn jeugd ook meekreeg en later overnam als artiestennaam. Toen zijn vader op pensioen ging kreeg Karel zijn oude poppenkast met bijna levensgrote poppen die een groep circusartiesten in hun dorp hadden achtergelaten. De ervaring met deze poesjenellen die elk een eigen naam kregen, zou hem later van pas komen in zijn Volkstheater.

Karel vertelde graag over zijn jeugdjaren te land en op het water. Zijn vriend René Vermandere* verwerkte al deze verhalen in zijn roman ***"Door Dik en Dun. Herinneringen uit de jeugd van een Vlaamschen jongen."***, geïllustreerd door Edm. Van Offelen. Veritas, Courtin, Antwerpen, 264 blz. In deze verhalenbundel wordt de held *"Moedegé"* genoemd… een anagram van *"Goedemé",* een moedige jongen.

*René Vermandere (Kortrijk 1857-Antwerpen 1944), letterkundige, journalist en componist, vestigde zich in 1889 te Antwerpen en was medewerker van de "Gazet van Antwerpen". Hij verzorgde o.a. de humoristische kroniek, was gelegenheidsdichter en kluchtzanger. Zo leerde hij Karel Goedemé kennen.

Portret van Karel Goedemé (detail) olieverf op doek, niet gesign., niet gedat. (±1893 ?)

Toen zijn gezin definitief in de Markgravestraat woonde werd Karel op 22 september 1895 gehuldigd *"Voor bewezen diensten aan goede werken"*! Ter bekendmaking werd er een feestelijk brochure gedrukt. Op het titelblad staat rond de afbeelding van zijn portret een verwijzing naar zijn vroegere activiteiten op de Vischberg. Zijn goede vriend René Vermandere schreef een ***"Gelegenheidslied"*** met vier strofen en een refrein. De muziekpartituur van deze "Ode aan Karel Goedemé" die Vermandere componeerde vonden wij nog niet terug. Uit het genre van deze "kluchtliederen" weten wij wel dat van de aanwezige feestvierders verwacht werd dat zij na elke strofe het refrein uit volle borst meezongen.

Voor de aanwezige feestvierders was de tekst met allusies op Antwerpse toestanden een bron van hilariteit. In de eerste strofe wordt er verwezen naar 'een Jan', de nieuwe burgemeester van Antwerpen (Jan Van Rijswijck 1853-1906) en naar Dré Deweerdt, de andere bekende tekstdichter van

Gelegenheidslied
R. Vermandere

Een Jan, dat weet elkeen,
Is zoo een soort van wonder.
Deweerdt heeft wonderjuist
Ons dat op rijm verklaard,
Maar leefd' hij niet bij God
Het had mij fel verwonderd
Zoo hij der Karels lof
Op heden had gespaard.

refrein:
Want de kerel die wij vieren
Is een Karel ja gewis
Die een Groote die een Goede
Die een Keizer weerdig is
Koning van de gulle vreugde
Prins van truut en schertserij
Is er lachend goed te plegen
Onze Karel is er bij.

Zie maar d'historie in
Gij zult aldra beseffen
Dat Karels vol van deugd
De roem zijn van ons land
Gij zult daar Goede- en Groote-
En Keizer-Karels treffen,
Welnu bij dat schoon volk
Neemt onze Karel stand.

refrein

Hij heeft door land en zee,
In neg'nen zeeftig dagen,
De wonderbare reis
Des wereldronds volbracht
En wat hem overkwam,
Het hoofd toch rechtgedragen,
Hoewel die hem niet kent
Het somtijds anders dacht.

refrein

Zijn naam zegt ons genoeg
Hoe goed dat hij moet wezen
Mee is de honingdrank
En hij heet Goedemé
Mee is de kermiswijn
Der Vlamen van voordezen
Hij drinke vijftig jaar
Nog wijn in peis en vree.

refrein

vele kluchtliederen die behoorden tot Karel Goedemés repertorium. In het slot verwijst Vermandere naar de vele goede werken van Karel. Hij heeft zijn naam niet gestolen: Goedemé, zoals de goede mede, het product van de bedrijvigheid van de bijen. Als slotwens kreeg Karel er *"nog 50 gelukkige jaren bij!"* (NB. Door deze wens konden wij het jaartal van het feest achterhalen).

De zangavonden en de toneelopvoeringen in "de Volksvriend" werden door diverse tijdgenoten-auteurs zoals L. Baekelmans, R. Vermandere, A. De Lattin en E. Van Offel beschreven. In de loop van de week voorbehouden voor de bewoners, de buren van het Schipperskwartier. De zaterdagavond voor de schippers die aan de kaai of in de Vlieten aanmeerden. Konden of mochten de kinderen Goedemé hierbij aanwezig zijn? Werden zij misschien ingeschakeld in de loop van de voorstellingen of kregen zij een taak om het publiek te bedienen? Bekend is wel dat Elisa als klein meisje samen met twee vriendinnetjes een liedje mocht zingen, als onderdeel van een kluchtliedprogramma voorgedragen door Karel op een bonte avond.

Welke invloed had dit gezinsleven op de ontwikkeling van Elisa Goedemé? Het overlijden van drie oudere kinderen, tot driemaal toe verhuizen van een volkse buurt naar een meer burgerlijke omgeving, verandering van school en vriendinnen. Kinderen zijn flexibel en passen zich meestal gemakkelijk aan wanneer het gezin een veilige haven is. Tijdens haar lagere schoolperiode in het Sint-Andrieskwartier leerde zij o.a. Frans Daels kennen, de zoon van een apotheker die woonde aan de Sint Andrieskerk.

De uitvoering van de "Kluchtliederen" op tekst van Dré Deweerdt en op muziek van Fons Janssen e.a. waren een bron van inspiratie voor de latere muzikale ontwikkeling van Elisa en haar zus Jette. Toen ze verhuisd waren naar de Markgravestraat stimuleerde Karel hen om na de lagere school verder te studeren aan de Muziekschool van Peter Benoit, gelegen om de hoek op de Sint-Jacobsmarkt. Hierdoor stapten beide jongedames over van de wereld van de Volkscultuur naar de wereld van de klassieke muziek en het Vlaamse kunstlied. De muziekschool die in 1891 de prestigieuze naam "Koninklijk Vlaams Conservatorium van Antwerpen" kreeg. (wordt vervolgd)

P.D.B.

VRIENDEN VAN DE VZW JOE ENGLISH, KUNSTSCHILDER

Graag laten wij u kennismaken met een bloemlezing uit de reacties die wij ontvingen op Nieuwsbrief nr. 39

…/ ze zijn veel veelzijdiger, gevarieerder geworden, bv. door uitbreidingen: Paulinakring (zeer interessant!), reistips Bergen, bv. door boeiende vergelijkingen: vroeger en nu. Bovendien laten jullie diverse onderwerpen samenvloeien, zodat de brieven een meer literaire allure krijgen en jullie missie (troost door schoonheid in tijden van nu) duidelijker wordt. Joe's missie ***"ik dien"*** wordt zo ook in een breder historisch perspectief geplaatst (Leen C.-Brugge).

…/ heel leuk om jullie brieven te ontvangen. Wij gedenken ook Sint Patricksday en luisteren naar Ierse muziek. (M. & M.-Koksijde)

…/ Hopelijk gaat met jullie alles goed. Ook wij zijn tot dusver, denken we toch, vrij gebleven van covid. En dat is ook zo voor de kinderen en kleinkinderen. Hopelijk blijft dit zo, en wordt het leven stilaan een beetje vrijer, losser, gemoedelijker, … Want het gemis aan contact, aan bezoek, begint toch te wegen. Ik passeer mijn tijd in de tuin (als het niet regent), met fotograferen (als er licht is), met wandelen (als het weer het toelaat). Maar niet klagen; dit week-end wordt het lente, worden de dagen een uur langer, en zal alles beter gaan. Daar duimen we voor. (G.&G. -Tongeren)

…/ Met belangstelling de brief gelezen, altijd interessant. En de Artotheek in Mons, dat is schitterend, ik was daar tijdens de opening van deze instelling enkele jaren geleden. Schitterende locatie en dicht bij het station. De brieven betreffende Joe zijn steeds zeer boeiend en ik steek er steeds iets van op. Ik geef ze ook door aan enkele bevriende personen die ze ook graag lezen... Dank om deze interessante brieven te sturen/… (E.V.B. -Leuven)

…/ Wellicht weten jullie het al.
De gedenksteen van Willy is een Keltisch kruis. Lang geleden gemaakt door Herman Dottermans, op uitdrukkelijke vraag van Willy. (L.D.-Herent)

…/ Als ik op een rommelmarkt loop kan ik het niet laten om in dozen te snuisteren tussen onooglijke boeken. En in de meeste gevallen zijn het ook boeken van geringe inhoud. Maar soms vind je een pareltje zoals het boek *"Voor moeder en zuigeling" gekocht voor 1 euro*. Het boek valt bijna uiteen door het gebruik, de voorpagina is verdwenen en vervangen door bruin kaft papier. Maar wat me onmiddellijk opviel waren de namen van de makers van het boek: professor Frans Daels auteur, Cyriel Verschaeve voorwoord, Joe English illustraties en Samuel De Vriendt met een portret en hulde aan Joe English /…. (V.W. – Damme)

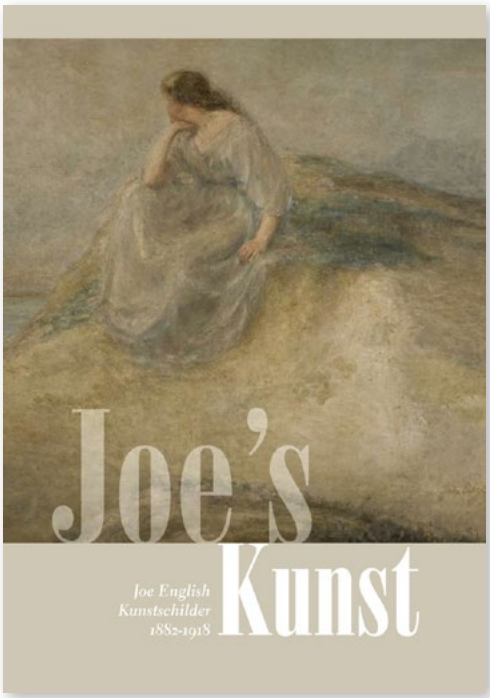
…/ Wat een prachtig lief verhaal over Joe en de bloemen voor de verjaardag van Godelieve Therssen. Het ga jullie goed, Hartelijke groet, (H.V.H.- Bailleul-Fr.)

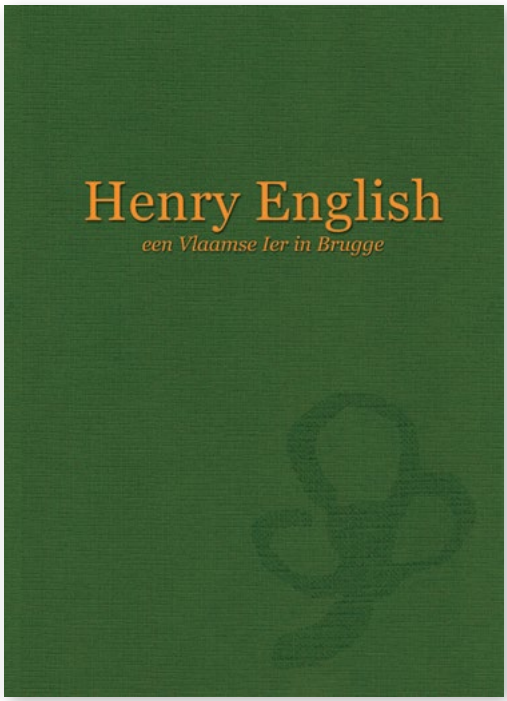
… E. Wagemans verzorgde de publicatie van E. Van Neygen over *Filip De Pillecyn. Flamingant en pacifist.* (Hamme, 2021.) Zoals wij aantoonden in onze nieuwsbrief nr. 11 en in de FDP-studies nr. 13 was FDP de auteur van het levensverhaal over Joe English (1932 en 1964, uitgave IJzerbedevaarten). Diverse tekeningen van Joe werden overgenomen: *"Het Waterkasteel"* (p.46), *"De Vlaamsche Vlagge"* (p.88) en *"De Belgische Standaard"(*p.246). Interessant om FDP als student te Leuven en als soldaat tijdens WO I te leren kennen als tijdgenoot van Joe English.

… C. Vandewalle, Stads-archivaris Diksmuide, maakte er ons attent op dat het personage met lauwerkrans afgebeeld op het schilderij *"L'Art et la Paix"* (J.E.,Romeprijs 1904) inderdaad geïnspireerd kan zijn door het werk van Dante, in de Nederlandstalige vertaling door Placide Haghebaert "*Het Goddelijk spel"* (1901, Peeters, Leuven).

… Mw. Lieve De Vriendt-Leuridan bezorgde ons informatie over *"de toekenning voor de decoratie van de "Stadsschouwburg te Veurne"* door Stamvader Jean De Vriendt, 23 januari 1863. Ook Joe heeft dit gebouw op doek gezet samen met het Spaans Paviljoen op de Markt van Veurne tijdens WO I.

De Nieuwsbrieven nr. 1 tot en met 39 zijn te lezen op onze www.joe-english-kunstschilder.be Als afsluiting van jaargang 13 hopen wij een thematische index van de 40 afleveringen te kunnen presenteren.

De ***'Joe's Kunst'***-catalogus en ***'Henry English, een Vlaamse Ier in Brugge'*** zijn nog steeds beschikbaar aan 20€ per exemplaar, inclusief port-kosten.
Bestelling door storting op: BE03 1210 4055 6384 met vermelding van de titel en bevestig uw adres aan co.english2@gmail.com